

LIETUVOS GYVENTOJŲ INFORMACIJOS APIE ŽIV / AIDS ŠALTINIAI

Irma Čaplinskienė

Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras

Santrauka

Tyrimo tikslas – nustatyti, iš kokių šaltinių Lietuvos gyventojai gavo daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS 2018 m. bei įvertinti šių šaltinių pokyčius, lyginant rezultatus su analogiškais 2011 ir 2013 m. atliktų tyrimų rezultatais.

Medžiaga ir metodai. Lietuvos gyventojų informacijos apie ŽIV / AIDS šaltiniai įvertinti atlikus reprezentatyvią apklausą, kuri vyko 2018 m. sausio mėn. Iš viso 115-oje vietovių apklaustas 15–74 m. amžiaus 1 001 gyventojas. Apklausos metodas – asmeninis interviu respondento namuose. Respondentams buvo pateikiamas informacijos šaltinių sąrašas ir užduodamas klausimas: „Iš kokių šaltinių Jūs gaunate daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS?“ Respondentai galėjo nurodyti kelis pagrindinius šaltinius iš sąrašo, taip pat pateikti ir kitų, sąrašė neįvardytų šaltinių. 2018 m. apklausos rezultatai lyginti su analogiškais 2011 ir 2013 m. atliktų apklausų rezultatais. Statistiniai ryšiai vertinti remiantis *chi* kvadrato (χ^2) kriterijumi, apskaičiuotas jo laisvės laipsnių skaičius (*df*) ir statistinis reikšmingumas (*p*). Pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$. Duomenų statistinė analizė atlikta taikant SPSS 13.0 versijos statistinį duomenų analizės paketą.

Rezultatai. 2018 m. nustatyti penki svarbiausi šaltiniai, iš kurių Lietuvos gyventojai gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS. Atitinkamai pagal svarbą tai yra televizija, internetas, spauda, radijas, draugai. Nors televizijos, kaip žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS šaltinio, svarba per aštuonerius metus (2011–2018 m.) 7 proc. sumažėjo, vis dėlto tai vienas svarbiausių informacijos šaltinių: šeši iš dešimties (2018 m.) ir septyni iš dešimties (2011 m.) respondentai nurodė, kad iš televizijos jie gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS. Spaudos, kaip informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinio, reikšmė per aštuonerių metų laikotarpį (2011–2018 m.) sumažėjo daugiausia – 17 proc. Šis informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinis yra svarbiausias 50 m. ir vyresnio amžiaus gyventojams. Interneto, kaip šaltinio, iš kurio gyventojai gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS, svarba per aštuonerių metų (2011–2018 m.) laikotarpį padidėjo daugiausia, t. y. 19 proc. Reikšmingai padidėjusią interneto, kaip informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinio, svarbą per aštuonerių metų laikotarpį nurodė visų amžiaus grupių mieste ir kaime gyvenantys vyrai ir moterys. Draugų, kaip šaltinio, iš kurio gyventojai gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS, svarba kito nežymiai, t. y. padidėjo 2,3 proc. Pagal amžiaus grupes draugus dažniausiai nurodė jauni 19–30 m. amžiaus gyventojai.

Reikšminiai žodžiai: informacijos apie ŽIV / AIDS šaltiniai, informuotumas apie ŽIV.

ĮVADAS

ŽIV epidemijos ypatybės nuolat kinta, nes atsiranda naujų epidemiologinių duomenų, todėl reikia patikslinti nacionalinius prioritetus. Siekdama įveikti AIDS epidemiją, Pasaulio sveikatos organizacija šalims rekomenduoja penkias ŽIV prevencijos strategines kryptis, skirtas sveikatos sektoriui. Pirmoji iš jų – šalies lygiu turėti informacijos, susijusios su ŽIV infekcija, kuri leistų tinkamai planuoti prevencinį atsaką [1]. Rizikinga elgsena yra pagrindinė varomoji jėga, sąlygojanti ŽIV infekcijos plitimą daugelyje pasaulio šalių. Visuomenei skirtomis informavimo, švietimo

ir komunikacijos (angl. IEC) kampanijomis siekiama padidinti visuomenės informuotumą apie ŽIV / AIDS, šalinti klaidingas nuostatas, mažinti ŽIV stigmą ir keisti su ŽIV perdavimu susijusių rizikingą elgseną. Vis dėlto pasauliniu mastu pripažįstama, kad visuomenės informavimo, švietimo ir komunikacijos strategijos per daug susitelkusios ties ŽIV / AIDS žinių perdavimu (kognityvusis požiūris) ir per mažai ties elgsenos keitimo intervencijomis [2]. Žinios yra būtina sveikos elgsenos sąlyga, tačiau daug jaunų žmonių vis dar nepakankamai informuoti apie ŽIV. Jungtinių Tautų AIDS programos duomenimis, globaliai mažiau nei 40 proc. jaunimo turi bendrą supratimą apie ŽIV ir mažai tikslų žinių apie infekcijos prevenciją [3]. Gilesnės žinios apie elgsenos pokyčių procesą palengvino švietimo programų, ypač skirtų jaunimui, kūrimą, siekiant suteikti žinių ir gebėjimų, reikalingų

Adresas susirašinėti: Irma Čaplinskienė
Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras
Nugalėtojų g. 14D, 10105 Vilnius
El. p. irma.caplinskiene@ulac.lt

mažinant rizikingą ir pasirenkant saugesnę elgseną. Tinkamas ir veiksmingas komunikavimas yra vienas svarbiausių veiksnių, padedančių mažinti ŽIV užsikrėtimo riziką. Daugelyje sveikatos stiprinimo strategijų komunikacija naudojama kaip švietimo ar atitinkamų elgesio normų formavimo strategija. Sveikatos komunikacijos, socialinės rinkodaros ir struktūrinės intervencijos teorijos siūlo keletą informavimo apie ŽIV / AIDS kampanijų principų, įskaitant realių tikslų įvardijimą, elgsenos keitimą (o ne pašalinimą), elgsenos pokyčius palaikančios aplinkos formavimą, intervencijų prieinamumą tikslinei auditorijai ir dėmesį teisinėms bei sociokultūrinėms aplinkybėms [4]. Visuomenei informuoti apie ŽIV / AIDS naudotini įvairūs informavimo kanalai – nuo masinių informavimo priemonių iki individualių informacijos šaltinių (medikų, draugų, knygų ir kt.). Masinės informavimo priemonės gali padėti užtikrinti, kad pagrindinė informacija apie ŽIV infekciją pasiektų tikslinę auditoriją, tačiau kai individai ar bendruomenės yra pasirengę naujai elgsenai, tuomet svarbiausia – tinkamos strategijos ir palaikanti aplinka [5]. Norint sumažinti ŽIV plitimą bei motyvuoti žmones keisti rizikingą elgseną, būtinos nuolatinės visuomenės informavimo pastangos įtraukiant mišrius komunikavimo būdus, sukuriant pokyčiams palankią aplinką bei segmentuojant komunikaciją pagal tikslinę grupę [6]. Informavimo, švietimo ir komunikacijos kampanijų, skirtų ŽIV / AIDS, veiksmingumas glaudžiai susijęs su gyventojų sveikatos raštingumu. Sveikatos raštingumo sąvoka yra plati, bet iš esmės ji apima kognityvius ir socialinius įgūdžius, lemiančius asmenų motyvaciją ir gebėjimą ieškoti ir suprasti informaciją bei ją naudoti sveikatai išsaugoti ir stiprinti [7, 8]. Svarbu žinoti, iš kokių šaltinių gyventojai gauna daugiausia informacijos apie ŽIV / AIDS, ir šią informaciją naudoti parenkant komunikacijos strategijas tam, kad perduodama žinutė pasiektų atitinkamas tikslines auditorijas, ypač suteikiant svarbiausių žinių apie ŽIV plitimo būdus ir kaip apsisaugoti bei išvengti užsikrėtimo.

Šio tyrimo tikslas – nustatyti 2018 m. Lietuvos gyventojų žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS šaltinius bei įvertinti šių šaltinių pokyčius, lyginant tyrimo rezultatus su analogiškais 2011 ir 2013 m. atliktų tyrimų rezultatais.

MEDŽIAGA IR METODAI

Šiame straipsnyje naudota Lietuvos gyventojų reprezentatyvios apklausos apie jų nuostatas ir informuotumą apie ŽIV / AIDS medžiagos dalis. Apklausa vyko 2018 m. sausio mėn. Apklauso

užsakovas – Užkrečiamųjų ligų ir AIDS centras. Apklausa atliko visuomenės nuomonės ir rinkos tyrimų bendrovė „Baltijos tyrimai“. Apklausa buvo atliekama kaip Lietuvos nacionalinio barometro dalis. Iš viso 115-oje vietovių apklaustas 15–74 m. amžiaus 1 001 Lietuvos gyventojas. Apklausoje dalyvavo 1 001 respondentas, iš kurių 530 (52,9 proc.) moterų ir 471 (47,1 proc.) vyras. Respondentų amžiaus vidurkis – 43,9 m. (min. = 15, maks. = 74). 67,4 proc. (n = 674) apklausos dalyvių nurodė gyvenantys mieste, 32,6 proc. (n = 327) – kaime. Pagal išsilavinimą 43,3 proc. (n = 433) respondentų turėjo vidurinį išsilavinimą, 30,4 proc. (n = 304) – aukštesnįjį / spec. vidurinį / koleginiį, 19,2 proc. (n = 192) – aukštąjį, 6,8 proc. (n = 68) – pagrindinį ir 0,4 proc. (n = 4) – pradinį.

Apklauso metodas – asmeninis interviu respondentų namuose. Respondentams buvo pateikiamas informacijos šaltinių sąrašas ir užduodamas klausimas: „Iš kokių šaltinių Jūs gaunate daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS?“ Respondentai galėjo nurodyti kelis pagrindinius šaltinius iš sąrašo, taip pat nurodyti ir kitus, sąraše neįvardytus šaltinius. Tyrimo rezultatai atspindi 15–74 m. Lietuvos gyventojų nuomonę pagal lytį, amžių, išsimokslinimą, gyvenvietės tipą.

2018 m. vykusios apklausos rezultatai lyginami su analogiškais 2011 ir 2013 m. atliktų apklausų rezultatais. Duomenų analizei taikyti aprašomosios statistikos parametrai. Statistiniai ryšiai vertinti remiantis *chi* kvadrato (χ^2) kriterijumi, apskaičiuotas jo laisvės laipsnių skaičius (*df*) bei statistinis reikšmingumas (*p*). Pasirinktas reikšmingumo lygmuo $p < 0,05$. Kai statistiškai patikimo skirtumo tarp lyginamųjų požymių ($p > 0,05$) nenustatyta, tyrimų duomenys rezultatų dalyje nepateikiami. Duomenų statistinė analizė atlikta taikant SPSS 13.0 versijos statistinį duomenų analizės paketą.

REZULTATAI

Lietuvos gyventojų žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS šaltiniai 2018 m.

Apklauso duomenimis, daugelis respondentų apie ŽIV / AIDS sužino iš televizijos – 61,7 proc. (n = 617). Daugiau nei pusė apklausos dalyvių (51,3 proc., n = 513) informacijos apie ŽIV / AIDS randa internete, iš jų socialiniuose tinkluose („Facebook“ ir pan.) – 20,7 proc. (n = 207), interneto naujienų portaluose – 35,3 proc. (n = 353), įvairiose interneto svetainėse, naudodami paiešką, – 17,8 proc. (n = 179). Spaudoje informacijos ieško 24,3 proc. (n = 243) respondentų, kas penktas gyventojas (20,9 proc., n = 209) apie ŽIV / AIDS sužino iš radijo, o šeštadalis (16,8 proc.,

n = 168) – iš draugų. 12,4 proc. (n = 124) respondentų nurodė, kad informacija juos pasiekia iš medikų. Mažai informacijos apie ŽIV / AIDS gaunama iš šeimos narių (8,3 proc., n = 83) ir mokytojų, dėstytojų (6,7 proc., n = 67). Mažiausiai informacijos apie ŽIV / AIDS gaunama iš knygų (3 proc., n = 30).

Analizuojant duomenis pagal lytį nustatyta, kad statistiškai reikšmingai dažniau moterys (10,2 proc., n = 54) nei vyrai (6,2 proc., n = 29) informacijos apie ŽIV / AIDS gauna iš šeimos narių (p = 0,020). Tarp kitų ŽIV / AIDS informacijos šaltinių ir lyties statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (p > 0,05).

Statistiškai reikšmingai dažniau informacijos apie ŽIV / AIDS iš radijo ir televizijos gauna 50 m. ir vyresni respondentai, kaimo gyventojai ir asmenys, turintys aukštesnį, spec. vidurinį išsilavinimą ar baigę kolegiją (p < 0,05). Vyresni respondentai daugiau nei tris kartus dažniau nei jauni žmonės informacijos apie ŽIV / AIDS gauna skaitydami spaudą (1 lentelė).

Internete informacijos apie ŽIV / AIDS daug dažniau ieško asmenys iki 30 m., lyginant su kitomis amžiaus grupėmis ($\chi^2 = 165,9$, p = 0,001, df = 3). 19–30 m. amžiaus respondentai statistiškai reikšmingai dažniau lyginant su kitomis amžiaus grupėmis informacijos apie ŽIV / AIDS gauna iš medikų ($\chi^2 = 9,2$, p = 0,027, df = 3) ir iš šeimos narių ($\chi^2 = 19,8$, p = 0,001, df = 3) bei draugų ($\chi^2 = 63,6$, p = 0,001, df = 3). Trečdaliui 19–30 m. amžiaus asmenų informacijos apie ŽIV / AIDS suteikia draugai (33,2 proc., n = 72), t. y. keturis kartus dažniau nei 50 m. ir vyresniems žmonėms (8,2 proc., n = 33). Pagrindinis asmenų iki 18 m. informacijos šaltinis apie ŽIV / AIDS, kaip ir buvo tikėtasi, yra internetas (76 proc., n = 38), tačiau taip pat nemaža dalis, t. y. beveik kas antras (48 proc., n = 24), pažymėjo, jog informacijos gauna iš mokytojų ir dėstytojų. Lyginant pagal amžiaus grupes, iš mokytojų ir dėstytojų reikšmingai daugiausia informacijos apie ŽIV / AIDS gauna asmenys iki 18 m. ($\chi^2 = 204,6$, p = 0,001, df = 3). Informacijos apie ŽIV / AIDS iš skaitomų knygų gaunantys respondentai tarp amžiaus grupių statistiškai reikšmingai nesiskyrė (1 lentelė).

Pagal gyvenvietės tipą lyginant kaime ir mieste gyvenančius apklausos dalyvius nustatyta, kad kaime gyvenantys respondentai statistiškai reikšmingai daugiausia informacijos apie ŽIV / AIDS gauna iš televizijos (66,9 proc.) ir radijo (25,2 proc.). Mieste gyvenantys asmenys dažniau nei kaimo gyventojai informacijos apie ŽIV / AIDS gauna iš draugų ir skaitydami knygas (1 lentelė).

Tarp respondentų, gaunančių informacijos iš televizijos, radijo ir mokytojų / dėstytojų, pagal

išsilavinimą nustatyti statistiškai reikšmingi skirtumai: atitinkamai $\chi^2 = 16,128$, p = 0,002, df = 4, $\chi^2 = 9,756$, p = 0,045, df = 4, $\chi^2 = 46,217$, p = 0,001, df = 4 (1 lentelė).

Lietuvos gyventojų žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS šaltinių pokyčiai per aštuonerių metų (2011–2018 m.) laikotarpį

Palyginus 2018, 2013 ir 2011 m. atliktas gyventojų apklausas nustatyta, kad 2011 m. statistiškai reikšmingai daugiau nei 2018 ir 2013 m. respondentų informacijos apie ŽIV / AIDS gavo iš televizijos, spaudos, medikų ir knygų (p < 0,05). Lyginant 2011 su 2018 m., daugiausia (beveik 20 proc.) išaugo gyventojų informacijos paieškos internete: 2018 m. internete informacijos apie ŽIV / AIDS ieškojo 51,3 proc. (n = 514), o 2011 m. – 31,7 proc. (n = 320) respondentų, p = 0,001 (2 lentelė). 2013 m. dešimtadalis (11 proc., n = 111) respondentų teigė negaunantys iš niekur informacijos apie ŽIV / AIDS, o 2018 m. tokių apklausos dalyvių buvo statistiškai reikšmingai mažiau – 7,4 proc., n = 74 ($\chi^2 = 22,640$, p = 0,001, df = 2), žr. 2 lentelę.

Lyginant 2011, 2013, 2018 m. atliktų tyrimų duomenis pagal lytį, amžiaus grupes, gyvenvietės tipą ir išsilavinimą nustatyta, kad visose grupėse statistiškai reikšmingai daugiau nei trečdaliu sumažėjo respondentų, informacijos apie ŽIV / AIDS gaunančių iš spaudos. 2018 m. daugiausia informacijos iš spaudos apie ŽIV / AIDS gaudavo 50 m. ir vyresnio amžiaus žmonės, šis skaičius yra mažesnis lyginant su 2011 m.: atitinkamai 30 proc. ir 44,7 proc. (3 lentelė).

Per pastaruosius aštuonerius metus (2011–2018 m.) statistiškai reikšmingai apie 40 proc. sumažėjo 19–30 m. amžiaus asmenų, informacijos apie ŽIV / AIDS gaunančių iš radijo (2018 m. – 11,5 proc., 2011 m. – 19 proc., $\chi^2 = 6,029$, p = 0,049, df = 2). Tarp kitų amžiaus grupių asmenų, informacijos gaunančių iš radijo, kaip informacinio šaltinio, lyginant skirtingais metais atliktus tyrimus, statistiškai reikšmingų skirtumų nenustatyta (p > 0,05). Taip pat nepastebėta statistiškai reikšmingų skirtumų lyginant apklausų (2011, 2013, 2018 m.) duomenis pagal lytį, gyvenvietės tipą ir išsilavinimą (3 lentelė).

2011–2018 m. laikotarpiu informacijos apie ŽIV / AIDS iš televizijos gavo statistiškai reikšmingai mažiau vyrų, 19–30 ir 31–49 m. amžiaus grupių asmenų, miesto ir kaimo gyventojų, vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą turinčių respondentų (p < 0,05; 3 lentelė).

Nustatyta, kad per aštuonerius metus (2011–2018 m.) smarkiai padaugėjo Lietuvos gyventojų,

1 lentelė. 2018 m. atlikto tyrimo respondentų informacijos šaltinių apie ŽIV / AIDS pasiskirstymas pagal lytį, amžių, gyvenvietės tipą ir išsilavinimą (proc.)

	Gyventojų informacijos šaltinių apie ŽIV / AIDS pasiskirstymas 2018 m.												
	Lytis		Amžius, m.				Gyvenvietės tipas		Išsilavinimas				
	Vyrai (n = 471)	Moterys (n = 530)	Iki 18 (n = 50)	19–30 (n = 217)	31–49 (n = 330)	50 ir vyresni (n = 404)	Miestas (n = 674)	Kaimas (n = 327)	Pradinis (n = 4)	Pagrindinis (n = 68)	Vidurinis (n = 433)	Aukštesnysis, spec. vidurinis, kolegija (n = 304)	Aukštasis (n = 192)
1. Spauda													
Procentai, %	24,6	24	8,2	12,9	26,9	30	23,7	25,4	0	13,2	24,8	28	21,9
χ^2, p, df	0,051; 0,821; 1		30,724; 0,001; 3				0,338; 0,561; 1		8,689; 0,067; 4				
2. Radijas													
Procentai, %	22,5	19,4	4	11,5	17,5	30,9	18,8	25,2	25	19,1	19,9	26,3	15,1
χ^2, p, df	1,424; 0,233; 1		47,007; 0,001; 3				5,346; 0,021; 1		9,756; 0,045; 4				
3. Televizija													
Procentai, %	58,9	64,2	44	45,6	61,2	72,8	59,2	66,9	50	54,4	61,6	69,4	52,6
χ^2, p, df	2,914; 0,088; 1		51,326; 0,001; 3				5,473; 0,019; 1		16,128; 0,002; 4				
4. Internetas													
Procentai, %	50,5	52	76	76	60,3	27,7	53	47,9	25	44,9	46,2	55,4	59,4
χ^2, p, df	0,211; 0,646; 1		165,966; 0,001; 3				2,301; 0,229; 1		13,851; 0,006; 4				
5. Medikai													
Procentai, %	11,4	13,2	4,1	16,1	14,2	9,9	13,6	9,8	0	2,9	12	13,5	15,1
χ^2, p, df	0,738; 0,390		9,216; 0,027; 3				3,029; 0,082; 1		7,998; 0,091; 4				
6. Šeimos nariai													
Procentai, %	6,2	10,2	14,3	14,7	5,2	6,7	9,1	6,7	0	8,8	9	8,6	5,7
χ^2, p, df	5,372; 0,02; 1		19,841; 0,001; 3				1,562; 0,211; 1		2,399; 0,645; 4				
7. Draugai													
Procentai, %	17,6	16	18,4	33,2	16,1	8,2	20,5	8,9	0	16,2	19,4	14,5	15,1
χ^2, p, df	0,428; 0,513; 1		63,698; 0,001; 3				21,17; 0,001; 1		4,495; 0,334; 4				
8. Mokytojai / dėstytojai													
Procentai, %	7,4	6	48	16,1	1,5	0,7	7,1	5,8	0	24,6	8,1	3	3,6
χ^2, p, df	0,761; 0,383; 1		204,613; 0,001; 3				0,588; 0,443; 1		46,217; 0,001; 4				
9. Knygos													
Procentai, %	1,9	4	4	5,1	2,7	2	3,9	1,2	0	1,4	1,4	4,9	4,2
χ^2, p, df	3,610; 0,057; 1		4,875; 0,181; 3				5,225; 0,022; 1		9,363; 0,075; 4				
10. Iš niekur negauna informacijos													
Procentai, %	6,8	7,9	4	4,1	8,2	8,9	7,9	6,4	20	7,4	9,3	4,3	7,8
χ^2, p, df	0,466; 0,495; 1		5,827; 0,120; 3				0,639; 0,424; 1		7,661; 0,114; 4				
11. Iš kitur gauna informacijos													
Procentai, %	0	0,2	0	0	0	0,2	0	0,3	0	0	0,2	0	0
χ^2, p, df	0,891; 0,345; 1		1,479; 0,687; 3				2,066; 0,151; 1		1,313; 1,0; 4				
12. Nežino / neatsakė													
Procentai, %	4,2	2,5	4	3,7	3,6	2,7	2,4	5,2	40	10,3	2,8	2,6	2,6
χ^2, p, df	2,516; 0,113; 1		0,699; 0,873; 3				5,511; 0,019; 1		31,732; 0,001; 4				

kurie informacijos apie ŽIV / AIDS gauna iš interneto: statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti vyrų, moterų, miesto ir kaimo gyventojų visose amžiaus grupėse bei įgijusių vidurinį ir aukštesnįjį, spec. vidurinį išsilavinimą ar baigusių kolegiją asmenų grupėse. Didžiausias šuolis, kalbant apie gaunamą informaciją apie ŽIV / AIDS iš interneto, buvo 50 m. ir vyresnių asmenų grupėje: pastarųjų

skaičius nuo 2011 m. padidėjo daugiau nei tris kartus: 2018 m. – 27,7 proc., 2011 m. – 8,2 proc., $p = 0,001$ (3 lentelė).

Statistiškai reikšmingai per 2011–2018 m. laikotarpį sumažėjo informacijos apie ŽIV / AIDS iš medikų gaunančių moterų, taip pat miesto gyventojų, 50 m. ir vyresnių žmonių bei spec. vidurinį išsilavinimą įgijusių ar kolegiją baigusių asmenų ($p < 0,05$; 3 lentelė).

2 lentelė. Gyventojų informacijos šaltinių apie ŽIV / AIDS pasiskirstymas 2018, 2013 ir 2011 m. (proc.)

Informacijos šaltiniai	Spauda	Radijas	Televizija	Internetas	Medikai	Šeimos nariai	Draugai	Mokytojai / dėstytojai	Knygos	Iš niekur	Iš kitur	Nežino / neatsakė	
2018 (N = 1 001)	Proc. n	24,3 243	20,9 209	61,7 617	51,3 514	12,4 124	8,3 83	16,8 168	6,7 67	3 30	7,4 74	0,1 1	3,3 33
2013 (N = 1 010)	Proc. n	30 303	23,1 233	62,9 635	29,3 296	7,7 78	7,6 77	12,9 130	6,3 70	1,8 18	11 111	0 0	3,7 37
2011 (N = 1 009)	Proc. n	41,7 421	23,7 239	68,7 693	31,7 320	13,2 133	7,9 80	14,5 146	7,5 76	5,3 53	5,3 53	0 0	3,5 35
χ^2, p, df		70,905; 0,001; 2	1,207; 0,547; 2	10,721; 0,005; 2	94,251; 0,001; 2	16,474; 0,001; 2	0,307; 0,858; 2	2,667; 0,264; 2	1,119; 0,572; 2	19,791; 0,001; 2	22,640; 0,001; 2	2,018; 0,365; 2	0,202; 0,904; 2

3 lentelė. Gyventojų informacijos šaltinių apie ŽIV / AIDS pasiskirstymas pagal lytį, amžių, gyvenvietės tipą, išsilavinimą 2018, 2013 ir 2011 m. (proc.)

Informacijos šaltiniai	Metai	Iš viso	Lytis		Amžius, m.				Gyvenvietės tipas		Išsilavinimas				
			Vyrai	Moterys	Iki 18	19–30	31–49	50 ir vyresni	Miestas	Kaimas	Pradinis	Pa-grindinis	Vidurinis	Aukštesnysis, spec. vidurinis, kolegija	Aukštasis
Spauda	2018	24,3 %, n = 243	24,6	24	8,2	12,9	26,9	30	23,7	25,4	0	13,2	24,8	28	21,9
	2013	30,0 %, n = 303	27,9	31,8	18,6	20,8	31,8	34,9	30,5	28,8	17,9	16,3	30,1	35,9	34,5
	2011	41,7 %, n = 421	38	45,4	16,8	38,4	49,5	44,7	41,2	42,9	10,6	24	42,5	48,1	54,4
	χ^2, p, df		19,095; 0,001; 2	57,933; 0,001; 2	2,310; 0,315; 2	38,018; 0,001; 2	35,738; 0,001; 2	20,119; 0,001; 2	46,739; 0,001; 2	24,963; 0,001; 2	1,758; 0,415; 2	4,108; 0,128; 2	30,950; 0,001; 2	21,147; 0,001; 2	40,854; 0,001; 2
Radijas	2018	20,9 %, n = 209	22,5	19,4	4	11,5	17,5	30,9	18,8	25,2	25	19,1	19,9	26,3	15,1
	2013	23,1 %, n = 233	22,7	23,4	8,8	14,5	22,9	29,7	20,6	28,8	21,4	14,2	25,2	23	25,5
	2011	23,7 %, n = 239	24,2	23,2	11,2	19	22,4	30,2	22,5	26,2	19,1	23,3	25,7	24,1	20,3
	χ^2, p, df		0,310; 0,856; 2	1,944; 0,378; 2	3,160; 0,206; 2	6,029; 0,049; 2	3,805; 0,149; 2	0,533; 0,766; 2	1,983; 0,371; 2	0,660; 0,719; 2	0,651; 0,722; 2	3,963; 0,138; 2	4,384; 0,112; 2	1,460; 0,482; 2	4,014; 0,134; 2
Televizija	2018	61,7 %, n = 617	58,9	64,2	44	45,6	61,2	72,8	59,2	66,9	50	54,4	61,6	69,4	52,6
	2013	62,9 %, n = 635	59,6	65,6	45,1	54,3	68,9	66,4	64,3	59,5	35,7	52,5	62,1	67,7	70,9
	2011	68,7 %, n = 693	67,2	70,1	55,1	67,3	72,9	70	69,1	67,9	57,4	63,3	69,7	71,7	69,8
	χ^2, p, df		8,280; 0,016; 2	3,813; 0,147; 2	2,462; 0,292; 2	20,892; 0,001; 2	9,626; 0,008; 2	4,464; 0,108; 2	13,736; 0,001; 2	7,123; 0,028; 2	3,316; 0,190; 2	3,767; 0,152; 2	7,463; 0,024; 2	1,097; 0,578; 2	13,115; 0,001; 2
Internetas	2018	51,3 %, n = 514	50,5	52	76	76	60,3	27,7	53	47,9	25	44,9	46,2	55,4	59,4
	2013	29,3 %, n = 296	29,6	29,1	53,9	59,5	36,8	7,7	32,4	22,2	32,1	28,4	19,9	32,3	49,7
	2011	31,7 %, n = 320	32,2	31,2	51,4	57,8	39,4	8,2	31,7	31,8	12,8	34	24,9	31,2	50
	χ^2, p, df		34,228; 0,001; 2	60,440; 0,001; 2	11,704; 0,003; 2	17,340; 0,001; 2	38,931; 0,001; 2	78,423; 0,001; 2	72,419; 0,001; 2	29,345; 0,001; 2	4,195; 0,123; 2	5,572; 0,062; 2	62,133; 0,001; 2	32,401; 0,001; 2	2,405; 0,300; 2
Medikai	2018	12,4 %, n = 124	11,4	13,2	4,1	16,1	14,2	9,9	13,6	9,8	0	2,9	12	13,5	15,1
	2013	7,7 %, n = 78	7,3	8	4,9	9,8	11,1	5,5	8,8	5,2	3,6	4,3	5,4	9,7	14,5
	2011	13,2 %, n = 133	11,6	14,7	5,6	18,5	16,2	10,4	15,8	7,7	4,3	4	10,4	21,1	18,7
	χ^2, p, df		5,405; 0,067; 2	11,817; 0,003; 2	0,462; 0,794; 2	5,794; 0,055; 2	3,181; 0,204; 2	7,523; 0,023; 2	15,624; 0,001; 2	3,073; 0,215; 2	0,272; 0,873; 2	0,516; 0,773; 2	10,275; 0,006; 2	13,637; 0,001; 2	1,458; 0,482; 2

Informācijas šaltiniai	Metai	Iš viso	Lytis		Amžius, m.				Gyvenvietės tipas		Išsilavinimas				
			Vyrai	Moterys	Iki 18	19–30	31–49	50 ir vyresni	Miestas	Kaimas	Pradinis	Pağrindinis	Vidurinis	Aukštesnysis, spec. vidurinis, kolegija	Aukštasis
Šeimos nariai	2018	8,3 %, n = 83	6,2	10,2	14,3	14,7	5,2	6,7	9,1	6,7	0	8,8	9	8,6	5,7
	2013	7,6 %, n = 77	6,5	8,6	12,7	8,7	7,5	6,2	7	9,2	21,4	7,8	6,3	6,5	10,3
	2011	7,9 %, n = 80	7,2	8,6	11,2	10,4	8,3	5,6	8,5	6,8	0	10,7	7,9	8,9	6,6
	χ^2, p, df		0,565; 0,754; 2	0,918; 0,632; 2	0,930; 0,628; 2	3,931; 0,140; 2	2,510; 0,285; 2	0,369; 0,832; 2	2,236; 0,327; 2	1,789; 0,409; 2	12,266; 0,002; 2	0,719; 0,698; 2	1,870; 0,393; 2	1,387; 0,500; 2	2,902; 0,234; 2
Draugai	2018	16,8 %, n = 168	17,6	16	18,4	33,2	16,1	8,2	20,5	8,9	0	16,2	19,4	14,5	15,1
	2013	12,9 %, n = 130	13,6	12,2	20,6	22,5	13,6	7	12,9	12,7	21,4	12,8	15	9,7	10,9
	2011	14,5 %, n = 146	14,8	14,1	22,4	26,5	13,7	6,8	14,3	14,8	2,1	20	13,2	16,5	13,2
	χ^2, p, df		0,770; 0,680; 2	2,036; 0,361; 2	0,159; 0,923; 2	5,398; 0,067; 2	0,260; 0,878; 2	0,139; 0,933; 2	11,543; 0,003; 2	8,905; 0,012; 2	8,892; 0,012; 2	2,760; 0,252; 2	2,643; 0,267; 2	4,914; 0,086; 2	0,683; 0,711; 2
Mokytojai / dėstytojai	2018	6,7 %, n = 67	7,4	6	48	16,1	1,5	0,7	7,1	5,8	0	24,6	8,1	3	3,6
	2013	6,3 %, n = 70	5,8	6,8	39,2	9,8	0,7	1,1	7,4	3,9	42,9	19,1	4,2	0,4	3,6
	2011	7,5 %, n = 76	6,6	8,4	38,3	12,8	1,8	0,7	8	6,5	19,1	21,3	6,1	2,1	3,3
	χ^2, p, df		1,452; 0,484; 2	1,963; 0,375; 2	1,527; 0,466; 2	4,952; 0,084; 2	1,460; 0,482; 2	0,630; 0,730; 2	0,357; 0,836; 2	2,401; 0,301; 2	7,404; 0,025; 2	0,857; 0,652; 2	6,119; 0,047; 2	4,160; 0,125; 3	0,048; 0,976; 2
Knygos	2018	3,0 %, n = 30	1,9	4	4	5,1	2,7	2	3,9	1,2	0	1,4	1,4	4,9	4,2
	2013	1,8 %, n = 18	1,7	1,8	2,9	1,2	3,2	0,9	2,1	1	3,6	1,4	1,4	1,2	3,6
	2011	5,3 %, n = 53	3,2	7,3	5,6	7,6	5,8	3,6	5,7	4,3	4,3	3,3	3,3	5,5	11
	χ^2, p, df		2,486; 0,289; 2	20,517; 0,001; 2	0,916; 0,633; 2	8,708; 0,013; 2	4,089; 0,129; 2	7,982; 0,018; 2	11,974; 0,003; 2	10,470; 0,005; 2	0,272; 0,873; 2	1,699; 0,428; 2	4,903; 0,086; 2	6,960; 0,031; 2	10,119; 0,006; 2
Iš niekur	2018	7,4 %, n = 74	6,8	7,9	4	4,1	8,2	8,9	7,9	6,4	20	7,4	9,3	4,3	7,8
	2013	11,0 %, n = 111	11	11	2,9	5,2	7,5	17,1	9,2	15	7,1	12,8	13,3	10,5	4,8
	2011	5,3 %, n = 53	5,8	4,7	7,5	2,8	3,6	7	4,2	7,4	12,8	9,3	5,3	3,4	2,2
	χ^2, p, df		9,220; 0,010; 2	14,007; 0,001; 2	2,750; 0,253; 2	1,416; 0,493; 2	5,599; 0,061; 2	24,324; 0,001; 2	13,849; 0,001; 2	12,735; 0,002; 2	0,764; 0,682; 2	1,883; 0,390; 2	14,988; 0,001; 2	11,781; 0,003; 2	4,537; 0,103; 2
Iš kitur	2018	0,1 %, n = 1	0	0,2	0	0	0	0,2	0	0,3	0	0	0,2	0	0
	2013	0 %, n = 0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	2011	0 %, n = 0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	χ^2, p, df		–	1,864; 0,394; 2	–	–	–	1,895; 0,388; 2	–	1,905; 0,386; 2	–	–	1,947; 0,378; 2	–	–
Nežino / neatsakė	2018	3,3 %, n = 33	4,2	2,5	4	3,7	3,6	2,7	2,4	5,2	40	10,3	2,8	2,6	2,6
	2013	3,7 %, n = 37	3,5	3,8	4,9	2,3	3,6	4	2,7	5,9	14,3	7,1	4,2	1,2	1,2
	2011	3,5 %, n = 35	4,2	2,8	2,8	0,9	2,5	5,6	2,9	4,6	12,8	3,3	4,8	1,7	0,5
	χ^2, p, df		0,569; 0,752; 2	1,967; 0,374; 2	1,415; 0,493; 2	2,541; 0,281; 2	1,067; 0,587; 2	3,0502; 0,174; 2	0,189; 0,910; 2	0,581; 0,747; 2	1,793; 0,408; 2	3,169; 0,205; 2	2,929; 0,231; 2	1,611; 0,477; 2	2,871; 0,238; 2

Per pastaruosius aštuonerius metus (2011–2018 m.) padaugėjo miesto gyventojų, kurie nurodė, kad informacijos ŽIV / AIDS klausimais daugiausia gauna iš draugų (2018 m. – 20,5 proc., 2011 m. – 14,3 proc., $p = 0,003$). Kaimo gyventojams informacijos apie ŽIV / AIDS draugai suteikė vis rečiau (2011 m. – 14,8 proc., 2018 m. – 8,9 proc., $p = 0,012$). Draugus, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinį, pagal amžiaus grupes dažniausiai nurodė 19–30 m. gyventojai ir ši tendencija nekito per pastaruosius aštuonerius metus. Kitoms amžiaus grupėms šis informacijos šaltinis yra mažiau aktualus (3 lentelė).

Lyginant skirtingų metų tyrimų duomenis pagal išsilavinimą nustatyta, kad tik vidurinę išsilavinimą turinčių asmenų grupėje buvo statistiškai reikšmingai daugiau respondentų, informacijos apie ŽIV / AIDS gaunančių iš mokytojų / dėstytojų (2018 m. – 8,1 proc., 2011 m. – 6,1 proc., $p = 0,047$). Statistiškai reikšmingų skirtumų tarp kitų grupių, lyginant 2018, 2013 ir 2011 m. atliktus tyrimus, nenustatyta ($p > 0,05$; 3 lentelė).

2011–2018 m. laikotarpiu statistiškai reikšmingai sumažėjo moterų, informacijos apie ŽIV / AIDS gaunančių iš skaitomų knygų, taip pat 19–30 m. amžiaus, 50 m. ir vyresnių asmenų grupėse, miesto ir kaimo gyventojų, aukštesnįjį, spec. vidurinę išsilavinimą įgijusių, kolegiją baigusiu ir aukštąjį išsilavinimą turinčių asmenų grupėse ($p < 0,05$; 3 lentelė).

Lyginant 2018 ir 2011 m. respondentų atsakymus pagal jų teiginį „iš niekur negaunu informacijos“ nustatyta, kad padaugėjo apklausos dalyvių, kurie teigė negaunantys iš niekur informacijos apie ŽIV / AIDS. Statistiškai reikšmingi skirtumai nustatyti vyrų ir moterų grupėse, 50 m. ir vyresnių asmenų, miesto ir kaimo gyventojų, vidurinę ir aukštesnįjį, spec. vidurinę išsilavinimą įgijusių ar kolegiją baigusiu asmenų grupėse. Vis dėlto lyginant pastarųjų penkerių metų rezultatus, t. y. 2018 m. ir 2013 m., stebima teigiama tendencija – žmonių, kurie teigė, jog iš niekur negauna informacijos apie ŽIV / AIDS, sumažėjo (3 lentelė).

REZULTATŲ APTARIMAS

Analizuojant aštuonerių metų laikotarpio (2011–2018 m.) dinamiką pagal Lietuvos gyventojams užduotą klausimą, iš kokių šaltinių jie gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS, nustatyta, kad televizija išlieka pagrindiniu tokios informacijos šaltiniu. Nors televizijos, kaip informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinio, svarba per aštuonerius metus sumažėjo, vis dėlto tai vienas svarbiausių informacijos

šaltinių: šeši iš dešimties (2018 m.) ir septyni iš dešimties (2011 m.) respondentai nurodė, kad televizija yra pagrindinis informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinis. Kitose šalyse atliktuose nacionaliniuose tyrimuose taip pat pagrindiniu ŽIV / AIDS informacijos šaltiniu respondentai nurodė televiziją ir radiją [9, 10]. Tai rodo, kad televizija yra svarbiausias žiniasklaidos kanalas, o pastarąjį dešimtmetį įdiegus skaitmenines technologijas atsirado patogesnės galimybės matyti televiziją įvairiais mobiliais prietaisais, įrašytą turinį peržiūrėti patogiu laiku.

Kitas labai svarbus gyventojų informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinis – internetas. Tai globalios komunikacijos proveržis, atvėręs neribotas komunikacijos galimybes. Vis sparčiau šiuolaikinėje informacinėje visuomenėje populiarėjantis internetas tenkina keturias pagrindines visuomenės poreikių sritis: bendravimo, pramogavimo, valdymo / administravimo ir informacijos gavimo. Internetas suteikia galimybes, neatsižvelgiant į vietą ir laiką, rasti ir skleisti informaciją, gauti grįžtamąjį ryšį įvairiomis temomis, įskaitant ŽIV / AIDS. Vis dėlto šiame neribotame informacijos sraute svarbu gauti žinių iš patikimo ir atsakingo informacijos šaltinio. Iškykla problema – internetinės informacijos gausoje žmonėms neretai sunku pasirinkti patikimos informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinį, todėl gali plisti klaidingi įsitikinimai, mitai, baimės, formuojančios ŽIV stigmą ir socialinę atskirtį visuomenėje. Per aštuonerių metų (2011–2017 m.) laikotarpį Lietuvoje interneto naudojimo rodiklis išaugo 11,6 proc. – 2011 m. 63,6 proc. 16–74 m. gyventojų naudojami internetu [11], o 2017 m. – 75,2 proc. [12]. Kituose šaltiniuose teigiama, kad 2017 m. internetu Lietuvoje naudojami dar daugiau gyventojų – 79,1 proc. Jauniausioje respondentų amžiaus grupėje (15–19 m.) internetu naudojami 100 proc. gyventojų, 20–29 m. amžiaus grupėje – 98,8 proc. gyventojų, vyriausioje – 60–74 m. – internetu naudojami 45,8 proc. gyventojų [13]. Interneto, kaip gyventojų informacijos šaltinio apie ŽIV / AIDS, svarba kito, t. y. labiausiai didėjo. Pavyzdžiui, vertinant 15 m. (2003–2018 m.) retrospektyvą, per minėtą laikotarpį Lietuvos gyventojų, kurie nurodė, jog daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS gaudavo iš interneto, padaugėjo 6,5 karto, t. y. atitinkamai nuo 8 proc. [14] iki 52 proc. Vertinant pastarųjų aštuonerių metų laikotarpį, 2011 m. daugiausia informacijos apie ŽIV / AIDS iš interneto gaudavo trečdalis gyventojų, o 2018 m. daugiau, t. y. kas antras respondentas nurodė, kad iš interneto gavo daugiausia

žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS. Tiek miesto, tiek kaimo gyventojų visose amžiaus grupėse interneto, kaip aktualiausio informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinio, svarba per aštuonerių metų laikotarpį padidėjo. Iki 18 m. ir 19–30 m. amžiaus grupėse internetas yra svarbiausias informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinis. 50 m. ir vyresnių žmonių amžiaus grupėje per aštuonerių metų laikotarpį tris kartus padaugėjo asmenų, kurie nurodė, kad internetas yra svarbiausias informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinis.

Spauda, kaip informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinis, yra trečioje vietoje po televizijos ir interneto, tačiau šio informacijos šaltinio reikšmė per aštuonerių metų laikotarpį sumažėjo. Spaudos auditorijos tyrimo duomenimis [15], bent vieną periodinio leidinio numerį 2017 m. skaitė 74 proc. 15–74 m. Lietuvos gyventojų, o 2011 m. jų buvo 11,7 proc. daugiau, t. y. 85,7 proc. [16]. Analizuojant platesnį spaudos kontekstą svarbu pažymėti, jog jau kuris laikas pasaulinės spaudos tendencijos lieka tos pačios – Vakarų pasaulyje skaitytojų auditorija, tiražai ir reklamos pajamos mažėja, vis daugiau auditorijos persikelia į internetą. Nepaisant mažėjančių spaudos skaitomumo rodiklių, vis dėlto spauda, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinis, yra labai reikšminga 50 m. ir vyresnio amžiaus Lietuvos gyventojams, nes, kaip rodo 2018 m. apklausa, trečdalis šios amžiaus grupės žmonių informacijos apie ŽIV / AIDS gauna būtent iš spaudos. Tai dėsninga, nes atitinka vyresnio amžiaus gyventojų nusistovėjusias žinių gavimo formas. Suaugusiųjų Lietuvos gyventojų raštingumo tyrimo duomenimis, šiek tiek daugiau kaip kas antras (55,6 proc.) vyresnis kaip 60 m. amžiaus gyventojas dažniausiu sveikatos informacijos šaltiniu nurodė spaudą [17].

Radijas pagal savo specifiką nėra specializuotų žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS šaltinis, bet pagal minėtos informacijos šaltinius tarp gyventojų užėmė ketvirtą poziciją po televizijos, interneto ir spaudos. Pastaraisiais metais radijas atlieka dvi labai svarbias tarpusavyje susijusias funkcijas – informacinę ir pramoginę (kaip foną). Radijas – pasyvus informacijos šaltinis, pasiekiantis dideles auditorijas. Tai greitai, lanksti, visuotinai prieinama, patogi komunikacijos priemonė, galinti skubiai reaguoti į situaciją ir perduoti aktualią žinią [18]. 2017 m. kasdien radijo Lietuvoje klausėsi apie 70 proc. 16–74 m. amžiaus gyventojų [15]. Analizuojant aštuonerių (2011–2018 m.) metų laikotarpį, radiją, kaip informacijos apie ŽIV / AIDS šaltinį, nurodė apie ketvirtadalis

gyventojų, pagal lytį, gyvenvietės tipą, išsilavinimą situacija reikšmingai nepakito, išskyrus 19–30 m. amžiaus grupę, kurioje radijo, kaip informacijos šaltinio, svarba reikšmingai sumažėjo nuo 19 proc. iki 11,5 proc.

Draugai, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinis, patenka į pirmąjį penketuką po televizijos, interneto, spaudos ir radijo. Draugus, kaip vieną iš svarbiausių informacijos šaltinių, sociologiškai reikėtų vertinti kaip „referentinę grupę“, t. y. svarbių asmenų, tiesiogiai ar netiesiogiai formuojančių nuomonę, grupę, nes jie betarpiškai dalijasi patirtimi, jais pasitikima, prie jų taikomasi. Draugus, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinį, pagal amžiaus grupes dažniausiai nurodė 19–30 m. gyventojai ir ši tendencija nekito per pastaruosius aštuonerius metus (2011–2018 m.). Kitoms amžiaus grupėms šis informacijos šaltinis yra mažiau (dvigubai ir daugiau) reikšmingas.

Mokyklinio amžiaus (iki 18 m.) jauni žmonės iš medikų informacijos apie ŽIV / AIDS gauna mažiau, nes ir mažiau tiesiogiai bendrauja su gydytojais. Nors tikėtina, kad 50 m. ir vyresni respondentai turėjo daugiau kontaktų su medikais, vis dėlto lyginant pastebėta, kad iš gydytojų informacijos apie ŽIV / AIDS per 2011–2018 m. laikotarpį jie gavo mažiau. Pastarąjį sumažėjimą šioje amžiaus grupėje, labai tikėtina, galėjo nusverti kitas ŽIV / AIDS informacijos šaltinis – internetas, nes minėtu laikotarpiu tris kartus padaugėjo asmenų, kurie daugiausia informacijos apie ŽIV / AIDS gauna iš interneto.

Mokytojus ir dėstytojus, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinį, pagal amžiaus grupes dažniausiai (kas antras) nurodė asmenys iki 18 m. amžiaus ir ši tendencija nekito per 2011–2018 m. laikotarpį. Tai dėsninga, nes mokyklinio amžiaus asmenų ugdymo programose informacija apie ŽIV / AIDS integruota į įvairius ugdymo dalykus [19].

Tyrimų duomenys parodė, kad šeima nėra pagrindinė vieta, kurioje daugiausia sužinoma apie ŽIV / AIDS, nes per pastaruosius aštuonerius metus toks pat gyventojų skaičius – 8 proc. – nurodė, jog daugiausia žinių apie ŽIV / AIDS gauna šeimoje.

Skaitydami knygas informacijos apie ŽIV / AIDS gauna 2–5 proc. Lietuvos gyventojų. Lyginant su kitais ŽIV / AIDS informacijos šaltiniais, knygų, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinio, svarba yra mažiausia. Tai jokių būdu nerodo, kad gyventojai neskaity knygų, – informacijos apie ŽIV / AIDS galima rasti tik labai specializuotuose leidiniuose, kurie geriau žinomi specialistams. Todėl Lietuvos gyventojai

renkasi prieinamesnius ir mažiau specializuotus informacijos šaltinius, pavyzdžiui, internetą, televiziją.

Ekspertų vertinimu, informacijos apie ŽIV / AIDS pastaraisiais metais itin padaugėjo visose visuomenės informavimo priemonėse, ypač internete, įskaitant socialinius tinklus, kuriais kasdien naudojasi beveik kas antras (45 proc.) Lietuvos gyventojas [15]. Būtent tuo remiantis galima paaiškinti tendenciją, jog per pastaruosius penkerius metus sumažėjo žmonių, teigiančių, kad iš niekur negauna informacijos.

IŠVADOS

1. Nustatyti penki svarbiausi šaltiniai, iš kurių Lietuvos gyventojai gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS, – atitinkamai pagal svarbą tai televizija, internetas, spauda, radijas, draugai. Vertinant aštuonerių metų (2011–2018 m.) dinamiką televizijos, spaudos ir radijo, kaip daugiausia teikiančių žinių (informacijos) apie ŽIV /

AIDS šaltinių, svarba gyventojams sumažėjo atitinkamai 7 proc., 18 proc. ir 3 proc.

2. Vertinant aštuonerių metų (2011–2018 m.) dinamiką interneto, kaip šaltinio, iš kurio gyventojai gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS, svarba padidėjo daugiausia – 19 proc. Reikšmingai padidėjusią interneto, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinio, svarbą per aštuonerių metų laikotarpį nurodė visų amžiaus grupių miestie ir kaime gyvenantys vyrai ir moterys.
3. Draugų, kaip šaltinio, iš kurio gyventojai gauna daugiausia žinių (informacijos) apie ŽIV / AIDS, svarba kito nežymiai, t. y. padidėjo 2,3 proc. Pagal gyvenvietės tipą ši tendencija reikšminga tiek miesto, tiek kaimo gyventojams. Draugus, kaip ŽIV / AIDS informacijos šaltinį, pagal amžiaus grupes dažniausiai nurodė 19–30 m. amžiaus gyventojai.

Straipsnis gautas 2018-08-31, priimtas 2018-09-18

Literatūra

1. Global health sector strategy on HIV 2016-2021. Towards ending AIDS. WHO. 2016. Prieiga per internetą: <<http://www.who.int/hiv/strategy2016-2021/ghss-hiv/en/>>.
2. Appropriate communication for behavior change. Information/education/communication. A cultural approach to HIV/AIDS prevention and care. UNESCO/UNAIDS research project. UNESCO. 2001;17.
3. UNESCO strategy on education for health and well - being: contributing to the sustainable development goals. UNESCO. 2016. Prieiga per internetą: <<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002464/246453e.pdf>>.
4. Aggelto P. Behavior change communication strategies. AIDS Education and Prevention. 1997 Apr;9(2):111-23.
5. Behaviour Changes Communication for HIV/AIDS. A strategic framework. Family Health International, 2001.
6. Coates TJ, Richter L, Caceres C. Behavioural strategies to reduce HIV transmission: how to make them work better. Lancet. 2008;372(9639):669-684.
7. Nutbeam D. Health Promotion Glossary. Health Promotion International. 1998 January; 13(4):1, 349-364. Prieiga per internetą: <<https://doi.org/10.1093/heapro/13.4.349>>.
8. Sørensen K. Health literacy and public health: A systematic review and integration of definitions and models. BMC Public Health. 2012;12(80). Prieiga per internetą: <<https://bmcpublichealth.biomedcentral.com/articles/10.1186/1471-2458-12-80>>.
9. Signorelli C, Pasquarella C, Limina RM, et al. Third Italian national survey on knowledge, attitudes, and sexual behaviour in relation to HIV/AIDS risk and the role of health education campaigns. European Journal of Public Health. 2006 October;6(5):498-504.
10. Gao X, Wu Y, Zhang Y, Zhang N, Qiu J, Lin X, Du Y. Effectiveness of School-based Education on HIV/AIDS Knowledge, Attitude, and Behavior among Secondary School Students in Wuhan, China. PLoS One. 2012;7(9):e44881.
11. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 metų ataskaitos pateikimo Lietuvos Respublikos Seimui“, p. 12. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Apie_vyriausybe/Ataskaitos/2011_ataskaita.pdf>.
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybė. 2017 m. veiklos ataskaita. Prieiga per internetą: <https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/2017_metu_veiklos_ataskaita_Seimui.pdf>.
13. Kur Lietuvoje daugiausia naršo internete. Verslo žinios. Prieiga per internetą: <<https://www.vz.lt/informacines-technologijos-telekomunikacijos/itt/2017/06/08/kur-lietuvoje-daugiausia-narso-internete>>.
14. Lietuvos gyventojų informuotumas apie ŽIV / AIDS. Baltijos tyrimai, 2003.
15. Žiniasklaidos tyrimų apžvalga. TNS, 2017. Prieiga per internetą: <http://www.tns.lt/data/files/Metines_apzvalgos/Kantar_TNS_Metin%C4%97_%C5%BEiniasklaidos_tyrim%C5%B>.
16. Žiniasklaidos tyrimų apžvalga. TNS, 2012. Prieiga per internetą: <http://www.tns.lt/data/files/Metines_apzvalgos/Ziniasklaidos%20tyrimu%20apzvalga%202011.pdf>.
17. Javtokas Z, Sabaliauskas R, Žagminas K, Umbrasaitė J. Suaugusių Lietuvos gyventojų sveikatos raštingumas. Visuomenės sveikata. 2013;4(63):38-46.
18. Wilcox DL, Cameron Glet T, Ault PH, Agee WK. Ryšiai su visuomene. Strategija ir taktika. Poligrafija ir informatika. 2006.
19. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro įsakymas „Dėl Lytiškumo ugdymo bei rengimo šeimai bendrosios programos patvirtinimo“. 14.2 ir 12 punktai. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/285853b09aee11e68adcd1bb2f432d1?jfwid=-wd7z8q07r>>.

Sources of HIV/AIDS information among population of Lithuania

Irma Čaplinskienė

Centre for communicable diseases and AIDS

Summary

Objective. To determine the main sources of information on HIV/AIDS among Lithuanians in 2018, and to assess the changes in the sources by comparing the study results in the year 2013 and 2011.

Materials and methods. The assessment of the sources of information on HIV/AIDS in Lithuania was accomplished through representative population survey conducted in January 2018. A total of 1001 residents aged 15-74 were interviewed in 115 different geographical areas. The survey method: personal interview at the respondents' residence place. The respondents were given a list of different information sources and had to answer the question: "What is the main source of HIV/AIDS-related information?" The respondents could choose one or several sources from the list and/or indicate other sources not mentioned in the list. The results of the survey 2018 were then compared with those of 2013 and 2011. Statistical data analysis was performed using SPSS, version 13.0 for Windows. The significance of statistical results was determined using chi-squared test (χ^2). Results are statistically significant when $p < 0.05$.

Results. In 2018, the five main sources from which the population of Lithuania received the most knowledge (information) about HIV/AIDS are as follows (according to their importance): TV, internet, press, radio, and friends. Although the importance of TV as the main source of information on HIV/AIDS over the seven years (2011-2018) has decreased by seven percentages, it has remained one of the most important sources of information: six out of ten (in 2018) and seven out of ten (in 2011) respondents

indicated that they received most HIV/AIDS-related knowledge (information) from TV. The significance of the press as the main source of information on HIV/AIDS over the eight - year period (2011-2018) has suffered the worst decline - seventeen percentages. This source of information on HIV/AIDS is most popular among people aged 50 and over. The significance of the internet as the main source of HIV/AIDS-related knowledge has grown substantially over the eight - year period (2011-2018), i.e. by nineteen percentages. A significant increase in the importance of the internet as the main source of HIV/AIDS - related knowledge over the seven-year period was identified by men and women of all ages both in urban and rural areas. The importance of friends as the main source of HIV/AIDS-related knowledge has not increased significantly, i.e. by 2.3 percentages. According to age groups, friends as the main source of information on HIV/AIDS was indicated mostly by young people aged 19-30.

Keywords: sources of HIV / AIDS information, HIV knowledge.

Correspondence to Irma Čaplinskienė
Centre for communicable diseases and AIDS
Nugalėtojų str. 14D, LT-10105 Vilnius, Lithuania
E-mail: irma.caplinskiene@ulac.lt

Received 31 August 2018,
accepted 18 September 2018